

falta', d'aquí es deriva l'adj. *çūnyá* 'buit, desert', que en la seva forma neutra, *çūnyam*, pròpiament 'buidor, vacuïtat', fou usat pels matemàtics índics com a nom del zero: veg. Mayrhofer, *Kurzg. Altindisches Etym. Wb.* III, 365.

L'arabisme entrà a Europa, alhora, per una altra via, Itàlia: allà el matemàtic Leonardo da Pisa escrivint en llatí el disressà en la forma grecollatina *zephyrum*. S'explica fonèticament pel so molt obert que tenia la *i* àrabiga darrere l'emfàtica *ʃ*: en la pronúncia vulgar de l'àrab, sonava gairebé *šéfer*. En italià *zèfero* es degué sincopar en *zèro*, en l'ús dels escolars del poble, per un fenomen comparable al de l'it. *prete* < *prèvete* *PRÆSBYTER*, *vuoto* *VOCITUS*, *piato* *PLACITUS*, *torre* *TOLLERE*, *dito* *DIGITUS* etc. Allí ja apareix en la forma *zero* (z africada sonora) en el *Morgante* de Luigi Pulci, a. 1480. Des de l'it. va passar al fr. *zéro* [segle XVI], angl. *zero* [1604], cast. *ceró* [c. 1600], i al nostre *zero* [1695, Lacav.]; per cert amb una curiosa variant mall. *atzèro* [1857, *D'Amen.*, escrit *eczero*] i usos figurats com «essér un *atzero*» 'ser un inútil' 'un noi petit', 'una persona migrada'; segons *AlcM* és també menorquí (en canvi no hi ha cap prova que també s'hagi usat aquesta forma a Bna., com afirma *AlcM*).

La variant *etzero* o *atz-*, com ja suggerí Tomàs Forteza (*Gram.*, 80, nota a), deu ser deguda a l'aglutinació de l'article mall. *es zero*, pron. tot junt *ədzéřə* (tal com *es sec* > *ətsék*, *es cent* > *ətsént*): el mestre ensenyaria «aquest és es tres, aquest és es dos; i aquest és *ədzéřə*» i els infants ho degueren generalitzar. «Antigament a Mallorca es deia *ədzéřə*; avui les persones acurades en el parlar mall. diuen *zéro*, i allò ja només s'aplica a les persones que són molt poca cosa, que no són res ni representen res, ni valen les palles d'allà on jeuen», *AMAlcover* (*BDLC* VIII, 235). «Aquest *etzero*... —diugué, referint-se al mosset— quina mania té de dir-nos prínceps! Fins que li doni dues bescolades...», Ll. Viallonga (*Bearn* VII, 182). Igual a Men.: «davant *zeru* (cast. *ceró*) s'hi afegeix *et*, fent un *etzeru*», *A Ferrer Ginart* (*Rond. Men.*, p. xxiii). «*Etzeru*: burla» eiv. *PzCabr.*: sembla estar per *etzero*, però no tinc confirmada aquesta acc.; cf. un *etzereta* que només sé pel *D'Amen.* («a l'eczareta 'a la intempèrie, al descobert etc'»).

DERIV.: *Xifrar* [1390, *Torcimany* supra]. *Desxifrar* [1803, *Belv.*] és probable que aquest derivat fos creat en fr., on *déchiffrer* es documenta primer que enlloc [S. xv, al mateix temps que *chiffre* 'escriptura secreta'], i que d'ací vagi passar a l'it. *deciferare* [mj. segle XVI], cast. *descifrar* [c. 1600], angl. *decipher* [segle xvi], al. *entziffern*. No en sé cap testimoni cat. anterior al de *Les Presons Imag.* [1898]: «no podia *desxifrar-se* de qui era la veu tan fonda que parlava»; i *indesxifrabl*e [Lab. 1888]: «d'on venia la veu *indesxifrabl*e», id., *Coromines* (cap. 13, O. C., 887b37, 887b 1f.); «la figura ha crescut en desmasia: el tronc cendrós apar una columna rememorativa, plena d'*indesxifrabl*es geroglífics; és, encara, el meu arbre sagrat», *PBertrana* (*Proses Bàrbares*, 1911, p. 51). *Desxifrador*; *desxiframent*. *Desxifrabl*e.

¹ L'ed. dels *NCL*. per G. Schib està feta a base de 3 mss. o fonts mss., entre elles l'ed. d'Obrador, ben feta també però a base només d'un sol ms. avui intrombable. La d'Obrador (1906, 1907) porta en essència el mateix text, quasi sense altre canvi que escriure *xifres* i *alba* i posar *gire't* en lloc de *gire-s hom* (p. 187, de la reedició de 1907). Encara que no importa per al nostre mot, potser s'entendria millor suprimint «I» la primera vegada que surt: 'en una suma dividir en molts'; és possible que sigui l'i de la ratlla següent, que devia caure immediatament a sota de l'altra en el ms., i el copista se li devia anticipar.

² *Xifrer*, *-freda*, V. *xiprer* *Xifré* i *Xifre* cognoms, del germ. *SIGFRID* (no em consta un germ. *Gifrid*, i si hi ha *Griffid*, és rar i inadequat fonèticament) *Xigala*, *xigarrar*, *xigarro*, V. *cigala*; no confondre amb el gascó i pall. *xigala*, *cig-*, 'CUCALA' (veg. aquest), on s'hauria pogut afegir Vall d'Aura «*cigalo* f. corneille» (Marsan 6) *Xigó* mall. 'set', V. *SET* *Xilè*, *xilema*, *xilenol*, V. *xilo* *Xili*, V. *xai* *Xilidina*, V. *xilo*-*Xilimina*, V. *xeremia* *Xiling*, de l'angl. *shilling* *Xill*, *xilla*, *xilladissa*, *-ador*, *xillar*, *xillerissa*, *xillit*, *xilló*, *xilloter* (castellanismes, en tot o en part), V. *xiular* i *xisclar*

³ *XILO*, *XIL-*, primer element de compostos i derivats savis del gr. *ζύλον* 'fusta'. *Xilè* (hidrocarburi); *xilenol*; *xilidina*. *Xilema*. *Xilobalsam* [1409, *AlcM*; *xilo*, *DAG.*] *Xilòfag*, *-fagia* [1868, *SLitCosta*]. *Xilofon* [*DOrt.*]; *xilofonista*. *Xilògraf*, *-gràfic*, *-grafia* [1868]. *Xiloide*.

⁴ +*XILOIA* f. Sembla 'volva que el vent aixeca, de l'escuma espessa de les onades, en rompre': «La rescaca deixava al descobert erigons, estrelles de mar i moques, i els nens corrien darrere els flocs de *xiloies* que el vent s'enduïa; les condormides ones --»: es tracta de la costa adjacent a l'Havre, *Noller* (O. C. XI, 192.11f.) en *Una Bonifàcia* trad. del conte *Un coeur simple*, § 2; on Flaubert escriví: «les enfants couraient pour saisir les flocons d'écume» (l'aigua de mar espessa i bruta vora els ports). Potser un terme de la costa (tarragonina?) conegut d'Oller, però no recollit en cap font lexicogràfica. Possiblement un derivat de l'adjectiu comarcal *AIXEL* 'eixut', provenint del ll. *EXILIS* 'mesquí, esquifit, pobre' (si no és una mera 'creació expressiva', cf. *xillot*), potser emmotllat sobre *xiroi*.

Ximallot, V. *xamellot* *Ximanella*, V. *xemeneia* *Ximar*, V. *xumar* *Ximària* mall. mar., probt. del terme arquitectònic *cimàci(a)*, *-asa* (II, 700a38), amb influència de *gruixària* (i potser d'algun altre mot, com els estudiats a 713a14ss. i *DECH* II, 77b22ss.) *Ximarra*, *-rrela*, V. *samarra* *Ximbell*, V. *cimbell* *Ximbelets*, V. *cimbal* *Ximberga*, V. *xamberg(a)*

⁶ *XIMBLA*, 'aloc', origen incert; potser pres d'un cast. *cimbre* variant de *MIMBRE* 'VIMET', alterat